

Володимир Сапон

Мама Ніна із Ніневії

Лірика недавніх і минулих літ

*На обкладинці — фрагмент картини
художника Олексія Потапенка*

До збірки лірики Володимира Сапона увійшли поезії написані в останні роки та дещо з попередніх книжок, а також паліндроми — віршовані рядки, що однаково читаються зліва направо і справа наліво, та переспіви поезії скальдів.

* * *

Не чіпайте груші-калічки...
Вона ще родить
маленькі золоті глечики,
повних меду —
як у Василя Голобородька,
вона щоосені приносить
поетичні трикутники груш —
як у Андрія Вознесенського,
вона ще й сьогодні дарує
грушки-дулі — як у босоногому
фольклорі хлопчаків,
що давно доросли до сивин
та так і не стали поетами...

Не рубайте...

26 грудня 2014 р.

Мама Ніна із Ніневії

Дітлахом я не знав про
італійське місто Верону,
але чомусь здавалося,
що всі Віри з Верони:
і перша вчителька Віра Микитівна,
і дві сусідки — тітки Віри,
і три однокласниці — теж Віри,
і смішна продавчиня Вірунька,
до якої ми ходили з мамою
за ситцем та милом
і на здачу вона давала мені
кілька смачнющих цукерок
з «собачою» назвою «Тузик» ...
А мою маму звали Ніна,
і я наївно думав,
що вона з Ніневії...
Лише пізніше довідався,
що біблейська Ніневія
колись була столицею Ассирії
і її давно вже немає.
Як немає і мами...

21 березня 2014 р.

До флешки

Ти, флешко,
накопичкувачка пам'яті
(накопичкувачка це, власне, копиця —
копиця соломи,
копиця отави запахущої
з присмаком чебрецю...)
Ти маєш
надгеніальну пам'ять
(а пам'яті багато не буває), —
аж за 250 гігабайтів,
тобто «гектарів»,
кажучи по-комп'ютерному.
(Мільйони слів
посіяно на «гектарі»?)
Знаєш ти
кожен рядок
поем «Махабхарати»
чи «Слова о полку Ігоревім»,
сонетів Петрарки і Шекспіра,
романів Гемінгуея
чи Умберто Еко...
На твоєму дівочому тілі
записано поезії
Миколи Вінграновського

Миколи Холодного
і Кості Москальця,
а також вірші
найславетніших графоманів
і незліченні тексти
постмодерністів...
Але ти, флешко,
не одухотворена, не натхненна
трелями жайворонків
чи цвіріньканням горобців,
і навіть при моїй курячій пам'яті
вранці після бухла
чи забудькуватості
при ранній стадії маразму
ти не розумніша за мене.
Ти просто, флешко,
накопичкувачка пам'яті
(в уяві знову копиці сіна
та полукіпки жита),
і не будь такою впертою,
наче чумацький віл —
у мене вистачить розуму,
щоб за мить усе на тобі стерти
і зробити тебе, флешко, німою.

15 лютого 2014 р.

Кленова осінь

Кленова осінь
з кленовим сонечком,
з кленовим місячком,
з кленовими ліхтарями,
з кленовими зустрічами
і сподіваннями,
з кленовим листям,
що падає на землю,
на небо і в наші душі.

Кленова осінь,
вона у всьому —
у спалахах фотокамер
перед дівчатами
у горобинових чобітках,
у котиську, що стрибнув
з допотопних ходиків
і вискочив на двір,
з сільської хати,
щоб погрітись
під кленовим сонечком,
у бородатому бомжі,
який солодко спить
на кленовім листі

під кленовим місячком,
навіть
у ресторанному меню
і в дев'ятизначних
цифрах наших смарфонів.

Кленова осінь...
Вона щоразу подовжується
для тебе —
на день, на тиждень, на рік
і врешті стає вічністю.

І не питайте в мене
чому найраніше
беруться полум'ям клени
біля інтернату
для літніх людей?

6 жовтня 2014 р.

* * *

Вщовечір
в передосінній галереї
деснянських озер туманець
розвішує свої полотна —
все біліші, все молочніші.
А на світанку місяць шаблюкою
розтинає ті молочні сутінки,
що вже згуслись до вапна —
шабелькою отак брязкає,
а нам здається
то кування зозулі.

9 лютого 2015 р.

* * *

Насунувши на вуха капелюхи
Пішкують під дощем до лісу
Дні грибної осені.

9 листопада 2014 р.

Вірш, якого вже ніколи не допишу...

Жовтневого вечора 1972 року
ми з однокурсником Олексієм
поверталися з Бахмача до Ніжина.

У відкриті вікна напівпорожньої
електрички вривався теплий вітер,
пахло димом від листяних вогнищ
та буряками, що їх машинами,
включивши фари, везли запиленою
ґрунтівкою обіч колії на цукрозавод.

Нам же мріялась безмежна молодість
і, звісно, поезія...

Тоді й написалися в моїй уяві отакі рядки:
«Ми даруєм дівчатам каштани
чимось на шоколад...»,
які, на жаль, до цього часу
не стали віршами.

... Півгодини тому
ми розпрощалися на вокзалі
з чорнобородим, у чорному береті
і в білому плащі,

струнким інтелігентом зі Львова,
який приїхав до Батурина
збирати для свого нового роману
матеріал про останнього
кошового отамана Запорозької Січі
Петра Калнишевського.

Цілісінький день ми блукали містечком:
підіймалися крутосходами
занехаяного палацу Розумовського,
оглянули такий же занедбаний
будинок Кочубея, віднайшли на Гончарівці
Мазепине подвір'я,
довго задивлялися
з батуринських пагорбів
на осінні засеймські луки...

А львівський гість чимало
розповідав про себе:
і про те, як його не пустили зійти
з пароплава у Стамбулі,
коли він писав свій
славетний роман «Мальви»,
і про те, як літав до Архангельська,
щоб побувати
на Соловках, де карався Калнишевський...

На все життя запам'ятався
отой дарунок долі —
провести день у товаристві
Романа Іваничука.

Може, від того народилися
оці дурнуваті слова:
«Ми даруєм дівчатам каштани
чимось на шоколад...»,
які тоді вважав неперевершеною поезією.

Той роман «Журавлиний крик»,
заборонений радянською цензурою,
вийшов тільки через півтора десятка років;
побачили світ інші романи письменника,
він став Героєм України...

Мій студентський товариш Олексій
став заслуженим журналістом
і редактором...

А я досі не недописав
отого проклятушого вірша
і вже ніколи не допишу...

7 жовтня 2014 р.

* * *

Історія — це дуже просто:
повторюваність подій і наших життів...
Ген греки лузають з квасолі гекзаметри,
а французи полюють в лісах на сонети...

І їм начхати на війни Македонського
чи повстання гладіаторів Спартака
й опришків Олексі Довбуша...

Тільки хто це стоїть на розі
в жебрацькому капелюсі
і вивертає навиворіт наше майбутнє?

9 лютого 2015 р.

* * *

Ось на знімку я з Геродотом —
удвох ми косимо отаву
на безмежних просторах Скіфії.

А ви кажете, що фотографію
винайшли менше 200 років тому
і не вірите в блудного сина.

12 лютого 2015 р.

Черемха

Черемха паморочить голову.
За віщо, в тім чия вина?
Така ще юна й нецілована
На нашій вулиці весна.

Де білі вишні, мов фрегати,
І не заснути — солов'ї...
Ні зупинити, ні вблагати,
Ні перестрінати її.

Така ж бо юна й недозволена
Мені та й іншому вона.
Черемха паморочить голову,
І не відійдеш від вікна.

Забудеш все на світі, хлопче,
І дні тривоги, й чекання дні.
Черемха світиться щонаочі,
Тобі миліш, ніжніш мені.

Якими чарами заклечана,
Що не проходить, не мина?..
І все ж комусь — кому ж наречена
Її сімнадцята весна?

Студентське

Гуртожиток, черемхи цвіт побіля,
Конспекти на відчиненім вікні.
Була весна, і ти мене любила
Так, як і має бути навесні.

Либонь, любила. Я ж бо не помітив
Через любов, як відцвіли сади
І як весна нам раптом стала літом,
А в нім твої згубилися сліди.

Лиш не забулись ті, найперші, стрічі, —
Останньої ж не буде у житті.
Тій дівчині, яку вже не покличу,
Дарують листя клени золоті.

* * *

В молодих туманах за Десною
Звечора тумани заблукали.
Вигравали сиві їхні гриви
Іскрами у місячній поросі.
А вони нечутно так ступали
По росі, настояній на м'яті,
Лише тонко дзенькали вуздечки,
Як зоря спадала з Оріону.
І ніхто під ранок не помітив,
Як до них підкралися цигани
Вдягнені в незриму вітру одіж
І тумани повели до лісу.
Тільки ж сміхом все ураз зайшлося —
Брались в боки верби прибережні,
У стариці реготав сомище
З ряскою зеленою на вусах...
Дивини ж не бачено такої!
Думали цигани, що то коні,
А воно — тумани в лузі вкрали.

* * *

Корови повертаються із поля —
У захід сонця, ніби золоті,
Мов на музейній скіфській пекторалі
Історія відкарбувала їх.

Поволеньки заходять у село
І, наче десь у Делі чи Бомбеї,
Машини і підводи перед ними
Покірно обіч вулиці стають.

Коло дворів їх ждуть вже господині,
А малюки, не дочекавшись, сплять.
Запахло матіолами довкола
І теплим з-під корови молоком —
Його вже п'є за хатою в затінні
З дійниці прямо місяць-молодик.

* * *

Чи знаєте, що влітку срібен місяць
живе собі на острівці малім
(це по Десні — до Києва униз)
в однім гнізді із селезнем зеленим.
Не бачить, звісно, вдень його ніхто,
а ввечері, коли усіх сомів
у березі спіймає сон-рибалка,
сідає він у човен і пливе
між бакенів, що на воді і в небі.
А потім зійде біля верб старих,
щоб погойдатись на стрімких орелях
з дівчатами-школярками, які
лише у снах ще вчаться цілуватись.
Опівночі ж пливе він на леваду
і смачно їсть хрумтливі огірки,
які росою пахнуть молодою,
і розмовля із сторожем стареньким
про те, яка погода буде завтра,
які прогнози на футбольні матчі,
аж поки ранок скрикне над Десною
спроквола диким селезнем зеленим.

На околиці літа

Вже на краєчку серпня теплі дні —
І скоро за Десною мудрий бусол
Пов'яже туго їх собі у вузол
І крилами змахне удалині.

Вже довше світять бакенів вогні,
І дід Яким, що Робінзоном Крузо
Все літо жив за річкою у лузі,
Вертає у село в старім човні.

Ще листу не торкнулись холоди,
Ще літу треба в осінь перейти
По райдузі останній після зливи.

А поки що густішають меди,
Високе небо входить у сади,
І так прозоро й синьо стигнуть сливи.

Початок осені

1.

Вночі почуєш падають каштани,
Під вікнами мелодія лунка...
І сну немає, і помисли нежданні:
Чи прийде хтось, чи хтось тебе чека?

Опівночі!? А може, то здалося,
Що хтось іще о цій порі не спить...
Каштани падають —
і знову ходить осінь
І клени на майдані золотить.

І знов думками сповнений до краю,
Вже не заснеш. Під ранок голубий
Тобі до вікон з сонцем заглядають
Тривожні очі стиглих горобин.

2

Вже бригантини куренів
Покинули баштани літа.
Останнім променем зігріта
Дорога в осінь між полів.

По ній ще грім прогуркотить
Й сховається за синю хмару.
Сповите у ріллю рахманну,
В землі зернятко міцно спить.

Йому зелені сняться сні —
Через вітри й дощі крапчасті.
Вже осінь — і поля смугасті
Лежать, мов стиглі кавуни.

* * *

У електричках зранку у суботу
Так людно, як ніколи. По гриби
У Заводь, у Нерафу, в Погреби
Все їдуть грибники. У позолоту
Борів старих, під осені герби
Вони ступають дружно. Насолоду,
А чи потребу, а чи просто моду
Вони в цім мають? Сосни і дуби
Вже семафорять поїздам вечірнім —
Збігаються до них з борів стежки.
Поважні, мов діди, боровики
Насняться нам у затишку квартирнім.

Наступної суботи по гриби
Поїдемо в Нерафу, в Погреби...

* * *

На Магістрацькім озері човни
До берега прип'яті ланцюгами,
Їх листям засипають і дощами
Вітрів осінніх дикі скакуни.

Вода рябіє аж до глибини,
Де карасі дрімають під корчами.
Лежать над прибережними стежками
Копички сіна, ніби валуни.

Старий вагончик, мов на вітражі,
Живуть по черзі в нім лиш сторожі.
На ґанку пес, рибальські сохнуть сіті,
Димком навпроти пихкає плита.
А під вікном безсмертник доцвіта,
Немов краплина літньої блакиті.

Молоді сніги

1

Жбурне враз вітер снігу повну жменю,
Колючого, мов остюки ячменю
Тобі в лице, і знов майне до хвіртки,
І місяця лошак за нею фиркне,
Зачувши хвищі довгі батоги.
Помчать удвох до обрію-дуги,
Супроти дня — на молоді сніги.

2

Осінніх днів здолавши непокору,
Прийшли вночі і стали довкруги,
Мов білі стіни Спаського собору,
Оці пречисті молоді сніги.
У білім Вал — дахи, дерева, бруки...
Лиш де-не-де у неяснім вогні
Листків кленових тліють стародруки.
Про що вони повідають мені?

3

Все довшають тіні й за Десну біжать.
Понад зеленою смугою лісу
Котиться сонця рожева діжа
Із хвищею-тістом нового замісу.

* * *

Сніги виспівують гортанно
І туляться до ніг самі.
Мов сторінки перегортаю
Зими, що не написані.

Прозориться за дальній обрій
Полів безмежна далина...
Ступи — і найчистіший образ
Тобі відкриється сповна.

Ген сонце пропливає птицею
І видно все йому, як є,—
Спинився вітер над криницею,
Себе у ній не впізнає.

Морозів з лісу йде ватага,
Щедрівки голосно співа.
У скиртах — білих саркофагах
Минуле літо спочива.

Стоять зими найперші тижні,
Коли полями навпрошки
В снігах лягають траси лижні,
Немов поезії рядки.

* * *

Ген білий кінь пробіг на видноколі —
Завіяло дороги і стежки,
Та враз ущухло — чисті, мов токи,
Лежать сніги на луках і у полі.

Піти б так за городи навпрошки,
Де в надвечі'ї над ставком тополі
Замерзли й хукають в долоні захололі,
Мов з ковзанки веселі хлопчаки.

Зима — мов незбагненна таїна,
Читаю її дивні письмена,
Неначе досі ще не знану книгу.

Лише зоря торкне мого вікна,
Почую раптом, як зітха Десна
У березі рвучи набухлу кригу.

* * *

В снігах поліські села, мов естампи,
На білім чорне — ліс удалині,
Хати, високі гнізда, що й вві сні
Про крила думати не перестали.

Нема лиш річки — змерзлими вустами
Вона пита: «Чи скоро теплі дні?»
Немов навколо дюни крейдяні —
Такі сніги за ніч повиростали.

Січуть морозів срібні сікачі,
Аж сіють іній верб розлогих шати.
Внесла знадвору повні відра мати —
Мигтять зірки в них, іскрами б'ючи.

То блискітки, що сяють нам вночі,
На дно в колодязі лягають спати.

* * *

Дзвенить на деревах іній,
Рожево обрій зацвів.
Повниться вечір синій
Гомоном дітлахів.

Вершечки верб у намисті —
Скільки зірок рясних!
На ковзані срібlistім
Місяць пливе між них.

Хочеться хлопчаків
Помчати за ним услід,
Та сутінки вечорові
Струшують іній на лід.

До хати кличе тополя,
Рипить під ногами сніг —
Городами йде із поля
Казка дитячих снів.

Замглай

До радимичів путь тут вела
Із землі сіверян між лісами.
Як минали Звеничів, казали:
«Що за мглою там? Що там за мгла...»
Там тумани стелились низами.
Там болотна іржава вода,
Торфовища грузькі, трясовини,
А вночі нечестивого кпини,
Аж хололи в погоничів спини,
Жах ув очі купцям заглядав.
Там купецький товар стерегли
Здирці, таті і всякі заброди.
Ледве місяць над гатями сходив,
То чимдуж виганяли підводи
Із болота, з туманів, зі мгли...
На Замглай в приміських поїздах
По гриби, журавлину, суниці
Їдуть нині дядьки й молодиці.
Про місця ці розкажуть билиці —
Не почувеш у інших краях!

Тур'я

*Ярь-туре Всеволодь!
Стоиши на борони,
прыщеши на вои стрелами,
гремлеши о шоломи мечи...*
«Слово о полку Ігоревім»

Турін в П'ємонті, Тур'я біля Снові —
Можливо, просто збіги випадкові.
А, може, там і тут колись водились тури,
Їх вславили місцеві трубадури —
То ж наші скоморохи і бояни.
Незгірш од інших мислили слов'яни,
Бо лицарів своїх звеличили в буй-тури
(Де ще знайти такі номенклатури?)
Навіщо ж із лісів турнули турів?
Не відають про них навіть у Тур'ї...

Волосківці

Сполоханим спомином голос
Позве у фольклорні часи:
«Я Волос, а се моя волость —
Довколишні луки й ліси...»

І профіль пастушого бога,
Простого трудяги-вола,
В язичницьких скромних чертогах
Постане у назві села.

Під Волосожаром багаття —
На капищі ніч дотліва.
Його обминали багаті, —
Ну що їм худоба-мужва!

Свої у боярства кумири —
На київській чільній горі
Поставив їх князь Володимир
У золоті і сребрі.

Його ж унизу — на Подолі,
Він тим, золотим, — не рівня.
Він Волос, холопам, як воля,
То ж хай її молять щодня!

Падуть ідолища погані,
Хрещена їх Русь прокляне,
Зганьбить, зажене аж у плавні.
Гірка і його не мине.

Впаде обважніло на волок
Колода — подоба вола.
Та голос, сполоханий голос:
«Я Волос, я Волос, я Волос...» —
Озветься у назві села.

В селі із назвою Дрімайлівка

Чи слів моїх для тебе мало,
Чи я тобі усе сказав —
В селі поліським Сон-Дрімайло
Усе на світі обійняв.
В селі поліським груші й вишні
Й дівчата стигнуть по садах,
Передкупальські сни невітшні
Летять на сонячних вітрах.
І я кажу тобі, що мало
Цих дивних днів в твоїм саду,
Де спить поліський наш Дрімайло
Чолом у спеку золоту.
Де сплять хмаринки русокосі —
Дощу нема й чекать дарма,
І я вже думаю про осінь,
Де йду у листяних димах.
І все здається, ой, як мало
Сказав тобі, а стільки ж дум.
Та спить поліський бог Дрімайло
Чолом у бороду руду.

Хорс

Здрастуй, сонячний наш боже,
Володарю неба, Хорсе!
День тебе вітає гоже,
Подає блакитне корзно.

Золотієш ти над бором,
Сиплеш промені за обрій, —
І тебе вже славлять хором
Лави ратників хоробрі.

Вже підносять аж під хмари
Хоругви твої високі
Хорезмійці і хозари,
Сіверяни синьоокі.

І болгари творять коло —
«Хоро» — образ божий, Хорсе.
Тчуть віки сувої болю
На часу скрипучих кроснах.

Скрізь ти — сонце із-під тучі,
Хороводи піднебесні,
І Хорив на зелен кручах,
І Христос у Херсонесі...

В золотім твоїм огромі
Наша Хортиця пресвітла,
Давні храми і хороми,
Дивні чари, довгі літа...

Хорсе! Хороше, осоння...
Хто ж ти? Де ти нині?

Хтозна.

Сяє віщим знаком сонях —
Бога сонячного Хорса.

Перунів гай

Пам'яті найтоншу павутинку
Порухом, гляди, не розірви —
Загляда в літописну сторінку
Підліток-дубочок із трави.

Наймолодший в Перуновім гаї
Доторка корінчиком віків,
Де двигтять громи на виднокраї,
Мов лиха орда степовиків.

Обпалило блискавкою дуба,
Впав на крона вогняний нагай —
«Цеє древо Перунові любо!»
І пішло з тих пір — Перунів гай.

І вклонялись сіверяни горді
Лику громовержця поміж віть.
Сотні літ як він уже не в моді,
Тільки гай, як і колись, стоїть.

Гай шумує буйноквіто, лунко.
Де Перун? Не наздогнуть літа...
Може, його правнучок Перунко
Тут дубочком-підлітком зроста?

Я його красі і юній міці
Поклонюся в древньому гаю,
Мов схилюсь до вічності криниці —
Чи себе пізнаю? Пізнаю...

* * *

Кольчугами і листям дзвонить Русь,
І медівниці з лісу повні носить
Слов'янська древня годівниця осінь
До дніпрових і до деснянських русел...
Відлинули за море громовиці
І каре сонце топиться, як віск,
Заливши лона піль і пасовиськ,
І борів, де тури і куниці.
Лунай же моя, Співо, не мовчи,
Наструнь співців мелодії на гуслі.
...Як відлітають лебеді і гуси,
І журавлів стривожені ключі.
Як листя, що і денно, і вночі
Покірно й кволо падає в криниці, —
Так перед князем падають вниз ниці,
Вернувшись із полюддя биричі.

* * *

За Десною коні і тумани,
А за ними ген — віки й віки...
Чи не звідти, із Тмутаракані,
Руські повернулися полки?

Вої натомилися в поході
(Чи не всі у ранах, та — живі!)
Ледве з коней ізняли оброті
Та й заснули в молодій траві.

Ну, а коні мчать до водопою,
Грають срібні гриви у росі.
А над ними сонце з рай-дугою —
Знову мир і згода на Русі.

Так було, і спопеляє скроні
Те, що нашу пам'ять не лиша —
За Десною знов гуляють коні,
Доганя метелика лоша.

Й буде так прийдешньою добою:
Хліб і мед на отчому столі,
Вічні коні в лузі за рікою, —
Значить, мир і згода на землі.

Ведмежі вушка

*А се я у Чернігові... ведмідь
мені біля колін пітник укусив...*

Із «Повчання»

Володимира Мономаха

*Останнього ведмедя на Чернігівщині
впольовано на початку 1928 року
поблизу Добрянки*

Мабуть, була генеалогія і в нього,
І не один десяток поколінь
У пам'ять закодована ведмежу.
Іще качалось в травах ведмежа,
Чорниці смакувало і ожину,
Лякалось волохатого джмеля,
Що вжалив несподівано за носа,
А вже билиці знало родові.
Про праякогось прадіда Топтила,
Що вовка потоптав не одного,
Про Ласуна-хитрюгу, що по бортях
Як його не гонили, промишляв.
Ще ж — про його онука, що колись
Скубнув самого князя Володимира,
Бо той на лапу наступив йому,

Коли він спав в малиннику сумирно.
І тим гордився вельми дальній предок,
Бо в князеве писаніє потрапив,
Без імені, щоправда, — не біда.
Були в роду ведмежів і такі,
Що лісу відцуралися й водили
По світу скоморохів і циганів.
А ще ведмедиха, як відали, жила
І врятувала хлопчика людського,
Коли орда палила все довкола
І всіх дітей вела в свої степи, —
І виріс той хлопчина відчайдухом.
Такий глибокий родовід ведмежий
І давній, мов густі меди століть.
Коли ж його стріляли з трьохлінійок,
Цькували псами й тисли до землі
Рогатинами й ненавистю злою,
Людське те уявлялось дитинча,
Здавались крові власної краплини
Малиновим сузір'я на снігу.
Донині на галявині отій
Якусь прадавню пам'ять наслухає
Трава цілюща, звать яку у нас —
Ведмежі вушка.

Імена та присвяти

* * *

Болить мені Тарасова «Осика»,
Написана у Седневі малім.
Неначе березневий перший грім,
Така тривога на душі велика.

І мариться, що хтось мене покликав,
І холодно при вогнищі нічним,
Де я — циганин, вічний пілігрим;
І відьма — горя і жалю владика.

Болить мені, йому ж стократ боліло,
Недоля власна шматувала тіло,
Слова гіркі він зрошував слізьми.

А дописав — і серце враз зомліло.
Довкруг сніги іще лежали біло,
Та в груди били перші вже громи.

Смерть Шевченка

І він перо в своїй сльозі зігрів,
Весну відчувши в зимнім Петербурзі,
І він згадав, як повертались бузьки
На Україну, й раптом прояснів.

І враз палючим словом втамував
Болючу спрагу зустрічей, повернень.
І знову плакав, й сльози, наче терен,
Ховав од себе в вишитий рукав.

І виділась дніпрова далина,
І цвів барвінок пізньої любові,
І як вві сні — тонкі і чорні брови
Лукавої Ликери, як мана.

Так марив він і вікна відчиняв
В своїй кімнаті світанковим зорям —
Так сумно, Україно, зачинавсь
Десятий день твого березоля.

Якось у Батурині. Самійло Величко

Ця майська ніч і юний місяць,
І цвіт калини під вікном.
Де ж наш козацький літописець
Із Геродотовим чолом?

Чи не в шинку — загляну в шибку —
Із побратимами давно
П'є квартами міцну наливку,
Горівку п'є і п'є вино?

Пропив мо' й розум пан Самійло,
Перо і шаблю заодно?
Гей, у Самійла інше пійло —
І не горівка, й не вино.

Меди і полини історії,
Гіркі й солодкі — підлива
Йому в Батурині-Баторії
Сумна шинкарочка вдова.

А він п'яніє й не п'яніє,
І плаче він, і плаче Січ...
Україною переболіє
Він в ту коротку майську ніч.

То ж наливай, пане Величку,
Ті доброчесності меди,
Аби схмеліли назавжди,
На вічність — не коротку нічку.

Осипаються зорі серпневі

Вірш прочитаний у день 170-річчя Пантелеймона Куліша на його могилі

1

Мов іще невідкриті планети,
Де космічних степів полини, —
Українські забуті поети
Не із нашої з вами вини.
Не народу вони не вгодили,
А комусь одному, й на роки
Гострих «ізмів» лаковані стріли
Перекреслили їхні рядки.
Та в історії все-таки злетів,
Мабуть, більш, ніж падінь, і тому
Відкриваєм сьогодні поетів
Всупереч отому одному.
Мов борги, і полинні, й калинні,
І джерельні — ніщо не мина —
Повертаються нині Вкраїні
Щедрі долі, книжки, імена.
...Осипаються зорі серпневі
На вселюдські врожайні токи,
Оживають рядки Кулішеві —
Незів'ялого слова вінки.

2

Яким тебе я бачу? Звіддалека
Шумує кронами твоя бібліотека
Мотронівських дубів, і поміж них
Спинився ти, натруджений, і стих.
Таким, як в глині Йвана Гончара,
Задивлений до овидів добра,
Де сонця постає святешна брама
Від сотворіння світу і Адама
І аж до тебе. Аж тремтить рука,
Непевність відступає від рядка.
Коли Тараса згадуєш — зоря
Йому судилась — слава Кобзаря.
Тобі ж вділила доля інші крила,
Просвітнику! Мефодія й Кирила
Собі обрав ти у провідники.
Таким тебе я бачу крізь роки —
Не натомлялась, не змовкала ліра,
Бо переймався думами Шекспіра,
І Пушкіна вільнолюбивий дух
В малоросійський вкутував кожух,
Щоб не заляк на віхолах доби.
Про що шумлять мотронівські дуби?
Надбав не пишні лаври на спочинок —
То в узголов'ї рідний наш барвінок.

Поклик

*Михайло Коцюбинський,
«Хвала життю», 1912 рік*

Знову відчинені двері у сад, —
Яблука падають і зорепад
Бризкає іскрами — з дальніх планет
Пил галактичний чи вічності мед?
Болісний, чистий, аж гасить свічу...
Знову, Михайле Михайловичу,
Тіні на стінах, мов цятки, бліді
Швидко зникають — літа молоді.
Далі чіткіші — навперобій.
Стін розгортається білий сувій.
Вже не літа — ночі, дні і труди.
Хоч би на мить повернутись туди —
Мить таїни, що по слову вбира
Думи й жадання на поклик пера.
Чом же німує папір на столі,
Поту краплини на зблідлім чолі?

Серце стомилось?

Стомилась рука?

Вітру б оце чи листа від Франка —
В'язі знайомої рвійні рядки,
Ніби буруни гірської ріки.
Зараз від вірного б друга вістей...
Зорі останні у проймі дверей
Гаснуть. Гірчить галактична перга.
Яблука пахнуть. Душа одляга.
Кличе безсоння іти до стола.
Сонцю, життю і невтомі хвала!

* * *

Миколі Перещу

Вербицькі, Аршаниці, Солонини —
Ота остерська перша школяда —
Стоїть під вікнами і в класи загляда,
«Аз», «буки», «віди» вкинувши в торбини.
Вже паморозь на листя опада,
Мов їхніх давніх прадідів сивини.
Та сині очі кожного хлопчини
Такі ж глибокі, як в Десні вода.

Не гусячі — риплять новітні пера,
Для вас така небачена химера,
Мої остерські перші школярі!

Давно вже ваші заросли могили,
Але ж були ви і для нас лишили
Чорнило вічне у каламарі.

Недописаний лист

Пам'яті Володимира Чивиліхіна

Не встиг я дописати Вам листа,
Лягла печать печаттю на вуста.
Та що мій лист, що Ви не встигли — втрата
У безмірі шукань-самопізнань.
Так вої воеводи Коловрата
Не встигли із Чернігова в Рязань.
А там вже попелище й горіляччя,
На трупах обвуглілих ворон кряче,
Скрізь сніговиця біла і німа.
Не встигли ми нову орду спинити
В Чорнобилі. Чи нам пробачать діти?
Яка нова посіється зима?
Що, зрештою, повториться в історії,
Які прийдуть Батиї і Баторії?
В снігах душа слов'янська знемага.
І як її, знеможену, збагнути?
Ось день новий гряде, вже подих чути...
А коні грузнуть у важких снігах
І у Рязань підмога не встига.

* * *

Миколі Павловичу Таратину

Листя грушеве, немов кармазин,
Жаром осіннім підпалює хату,
Вийде до саду сільський Карамзін,
Поглядом спинить вогняну загату.

Прямо з доріг і димів фронткових,
З них озивається зранена пам'ять.
Скільки війни ненаписаних книг —
Листя ж осіннє вже палять.

Бджоли востаннє облітують сад,
Бабине літо над садом, над полем.
Стільки від того на серці досад,
Серце від того займається болем.

Звезено копи уже на токи
З нашого поля — червоного жита.
В полі тім й досі ви, фронтовики,
Серед громів сорок першого літа.

Гіркнуть меди, їх ще вистоїть час,
Пам'ять з війни не поверне ніколи...
Та ж маємо жити, якщо є у нас
Діти й онуки, і книги, і бджоли.

Нам атом — отаман

* * *

Ліси крізь зірки сіл...
У намути туману
Віцвіло золото лоз-олівців.

* * *

Місяця сім
Руж — абажур,
Сірі зорі, лір Озіріс.

* * *

Гомере, перо меча баче море перемог!

* * *

Мене роки ламали коренем
Мене маки латали каменем,
Унизу буяв я у бузину,
Нила кара калин.

* * *

Утома свата в самоту,
Не в очу хіт втіх — у човен.

* * *

І була пані на палубі,
Тепер тече трепет.

* * *

Вік Атілли? Пада пил літаків,
Тіло тре вертоліт,
Хату шарапа на парашутах.

* * *

Віщур хапа хрущів,
Вередує, п'є у дерев...

* * *

Мело біло путі літ у полі болем.

* * *

Се такі леді — делікатес,
І на барабані —
У пана канапу...
Не в тебе, Твен!

* * *

На морі — роман,
На вас — саван,
Вітав сватів
Навіть Іван.

* * *

Позер Езоп,
Харон у норах.
А де Леда?
Сопе епос.

* * *

Он віра нарівно,
А ся манекенам яса.
Що сало ласощ,
А смак — камса.

* * *

Де муку, мед
Дере пан Пилип наперед.

* * *

Вітражі жартів
Аки скелі лексика.
Вічні вади да Вінчів...
Те носе сонет.

* * *

Он меч валку клав чемно,
А кріси Сірка
Тучі січуть.

* * *

Негр ген
Колов сволок,
А навзавід — діва звана.

* * *

Кола валок
І вози визові.
О, ничити, Тичино,
Вікам у чумаків.

* * *

У шинку по попу-книшу:
Мелем хмелем
Оковиту — у, ти в око!

* * *

У кобзі соло губ у голосі збоку,
Віра збоку, ниви сивин у кобзарів.

* * *

Не море ружі хита тихі — журе ромен.

* * *

В іконі іноків
Абревіатура — рута і верба.

* * *

Море, могили, жони лодія Енея
і долин ожили Гомером.

* * *

Вікам у чоло колір огнів з Десни
лама — малин се дзвін,
горіло коло чумаків.

* * *

Хан Юду вирив у дюнах,
Хан Ашоп у пошанах,
Улус випив Сулу,
Орді — відро.

* * *

Межу везе вужем,
Мла, спаса псалм.

* * *

Вано конав,
Він — дуб буднів.
Сили руна занурились
У голову вологу,
Утомі німоту.

* * *

Відраза — базар дів,
А жере мережа.

* * *

Відро каже: де ж акордів,
Відро кордів?

* * *

Ти, маско, оксамит,
Закувала в указ,
Оселок у колесо...

* * *

Он рамена не марно —
Ув яру куряву
І в яр мети темряві
Вито мотив.

1992-2000, 2011

Переспіви поезії скальдів

Скальди — давньоскандинавські поети-співаки, які жили переважно при дворах конунгів. Їхня поезія, сповнена внутрішніх рим і алітерацій, зародилася у Норвегії та Ісландії в першій половині IX століття і зберігалася ще понад триста років, вкрай повільно розкладаючись під впливом європейських літератур. Головними жанрами були драпа (бойова пісня, що прославляла подвиги конунга, його дружини) і окремішні віси, тобто вірші з восьми рядків, що розповідають про поєдинок, побачення, випадкову зустріч, про сновидіння тощо.

Грим Лисий, син Квельдульва

Окремішні віси*

Куйзалізо бризне
Радісно по кузні.
Міхи брата моря
Будуть буйно дути.
В молодого молот —
Огнивом від горна.
Лиш міхи, як шершні,
Пожирають вітер.

Защербилась бартка,
Огрубіло вістря.
Був топір мій вовком —
Дрюком став дубовим.
Поверну я бартку
Вкриту геть іржею
Королю норвегів —
За дарунок дяка.

**Грим Лисий мав свою кузню і ковалі якомсь поскаржились, що він примушував рано ставати до праці. Тоді він і написав першу вісу. В другій вісі йдеться про те, як Торольн привіз батькові Гриму Лисому, першопосенцю Ісландії, оздоблену золотом і сріблом бартку — дарунок норвезького короля. Але невдовзі топір затупився і більше ним не користувалися. Коли ж Торольн зібрався до Норвегії, то батько віддав йому топір і склав ці рядки.*

Галльфред, Важкий Скальд

Драпа про Хакона Ярла*

Ярл Хакона хоче
Виграти цю битву —
Витяг меч блискучий,
Мов льодяну крицю.

Дзвін іде залізний,
Стерновий дромона
Поспіша до Одина
Сватати сестрицю.

**Один — верховний бог скандинавської міфології.*

Драпа про Олава, Трюггвильєвого сина*

Уродженець гердів
Дужий паруб'яга,
Він коня морського
Вів не гірш гнідого.

Віз сталеві шила
І шапки-шоломи
Із Русі — з країни
Злотохресних міст.

** Герді — мешканці Герділанда (Норвегія). Кінь морський — корабель. Сталеві шила — мечі. Із Русі — Олав Трюггвасон служив при дворі київського князя Володимира.*

Торір Льодовий

Окремішня віса*

Тримайсь за кіль мерщій, Торіре,
Бо над тобою вже сокира
Нависла, мов морська стихія —
Вирує хвилі веремія.
Це не дівок кохати ніччю —
Сміливо смерті глянь в обличчя!

* Торір Льодовий сказав цю вісу якраз перед тим, як йому відрубали голову після однієї з найбільших битв в Ісландії при Ерлігсстадіре в 1238 році.

Торгалль Мисливець

Окремішні віси*

В тім краю заморськім
Написав я вісу —
Під водиці плескіт
По залізних кленах.
Захмелілий воїн
Пив оту водицю,
На вино так схожу —
Чисту і студену.

На шляху додому
Плив я під вітрилом
Гюльві, що, мов конунг,
Всі здолав глибини.
Нам блукати морем,
Пити хміль-водицю
І мечі здійняти —
Це ж бо наша слава!

**Автор був учасником однієї з подорожей ісландців із Гренландії і Північну Америку. Першу вісу він написав, коли носив там воду і відпив її ковток. Залізні клени — воїни. Гюльві конунг — дім корабля.*

Оттар Чорний

Драпа про Олава Шведського

Десять змахів весел
В буревій-борвій —
Повсякчас несе нас
Неприборканий баркас.

Тормод, Чорнобровий Скальд

Окремішня віса*

В сукенці верба
Каже, що я блідий.
Після віхоли стріл
Я смерть зустрів.
Щось мені пече —
Віхола в плече.
Лихом озветься
Рана навпроти серця.

**Тормод був поранений у бою і жінка, яка його лікувала, виявила в рані вістря стріли. Верба — жінка. Віхола стріл — битва.*

Гаральд Суворий

Радісні віси*

Впав у бурі битви
Мій сміливий Олав
Та і наші рани
Стали їх смертями.
Було більше трендів —
Нині там могили.
Радість з Кия-града
Шле княжна-богиня.

Йшли по хвилях кінно
Мимо виспи Мальти,
Далі кішка дика
Стала враз на дибки.
Слимаки прозорі
Стали, наче зорі
Радість з Кия-града
Шле княжна-богиня.

Аз один зі скальдів —
Вісім діл займаю:
І плавець наміці,
І коня тримаю.

.....

Знати будуть впарі
Дівка і вдовиця —
Взяв я тую тверджу
І підняв на списа.
Роєм стріл священних
Стіни я засипав.
Радість з Кия-града
Шле княжна-богиня.

Я нащадок кревний
Легінів-норманів.
Мій дромон прямує
До країв арабських.
Струменіють стріли,
Терпне меч-терпуг.
Радість з Кия-града
Шле княжна-богиня.

**Мова, вочевидь, йде про загибель Олава Святого; Тренди — мешканці Трандгейма (Норвегія); княжна-богиня — Єлизавета Ярославна, донька Ярослава Мудрого, майбутня дружина Гаральда. В другій вісі автор розповідає про якийсь похід і Середземне море; дика кішка — корабель. В третій вісі мовиться про володіння автора вісьмома мистецтвами, але до нас дійшли тільки перша частина цієї вісі. В останніх двох вісах йдеться про невідомі нам походи автора.*

Сігхват, син Торда

Поминальна драпа про Олава Святого*

Щохвилино хвилі
Змія несли в морі,
З пашею пропащею
Золотом мальовано.
Але Олав Трюггві
Вмить заліз на Зубра —
Вовка водяного.
Звіра змили хвилі...

Тогоденне диво
Нашвидку з'явилося —
З горизонту сонце
Щось таке закрило.
Укрив море морок —
Знак негожий, хлопці.
Цю сумну вістину
Взяв з кончини князя.

**В цій драпі розповідається про морський бій 1030 року між кораблями «Змій» Олава Трюггвасона і «Зубр» Олава Святого, в результаті якого останній загинув. Водяний вовк — корабель. Того дня було затемнення сонця.*

Зміст

З НЕДАВНЬОГО

«Не чіпайте груші-калічки...»	3
Мама Ніна із Ніневії	4
До флешки	5
Кленова осінь	7
«Вщовечір...»	9
«Насунувши на вуха капелюхи...»	9
Вірш, якого вже ніколи не допишу...	10
«Історія — це дуже просто...»	13
«Ось на знімку я з Геродотом...»	13

З МИНУЛОГО

Черемха	14
Студентське	15
«В молодих туманах за Десною...»	16
«Ці перші березневі вечори...»	17
«Корови повертаються із поля...»	18
«Чи знаєте, що влітку срібен місяць...»	19
На околиці літа	20
Початок осені	21
«У електричках зранку у суботу...»	23
«На Магістрацькім озері човни...»	24
«В опівнічних лугах волохаті зірки...»	25
Молоді сніги	26
«Сніги виспівують гортанно...»	27
«Ген білий кінь пробіг на видноколі...»	28
«В снігах поліські села, мов естампи...»	29
«Дзвенить на деревах іній...»	30

СІВЕРЯНСЬКІ МОТИВИ

Замглай	31
Тур'я	32
Волосківці	33
В селі із назвою Дрімайлівка	35
Хорс	36

Перунів гай	38
«Кольчугами і листям дзвонить Русь...»	40
«За Десною коні і тумани...»	41
Ведмежі вухка	42

ІМЕНА ТА ПРИСВЯТИ

«Болить мені Тарасова «Осика»...»	44
Смерть Шевченка	45
Якось у Батурині. Самійло Величко	46
Осипаються зорі серпневі	48
Поклик	50
«Вербицькі, Аршаниці, Солонини...»	52
Недописаний лист	53
«Листя грушеве, немов кармазин...»	54

ПАЛІНДРОМИ

Нам атом — отаман	55
-------------------------	----

ПЕРЕСПИВИ ПОЕЗІЇ СКАЛЬДІВ

Грим Лисий, син Квельдульва	
Окремішні віси	61
Галльфред, Важкий Скальд	
Драпа про Хакона Ярла	62
Драпа про Олава, Трюггвивого сина	63
Торір Льодовий	
Окремішня віса	64
Торгалль Мисливець	
Окремішні віси	65
Оттар Чорний	
Драпа про Олава Шведського	66
Тормод, Чорнобровий Скальд	
Окремішня віса	66
Гаральд Суворий	
Радісні віси	67
Сігхват, син Торда	
Поминальна драпа про Олава Святого	69

Літературно-художнє видання

Володимир Сапон

Мама Ніна із Ніневії

Авторське радагування
Технічний редактор Валерій Лозовий
Верстка та обкладинка Ярослава Сапона
Коректор Олеся Житня